

עשרה בטבת

וויבאלד אז ער איז דער מקור פון אלע סיבות לג' הצומות איז ער דעריבער מער חמור ווי די ג' צומות! —

און וויבאלד אז חורבן בית שני (און דער גלות שני¹) איז א המשך פון חורבן בית ראשון² (ובפרט אז אפילו די גאולה בזמן בית שני איז ניט געווען א גאולה שלמה, אין בית שני „חסרו ה' דברים"³ וכו') — קומט אויס, אז עשרה בטבת איז די התחלה וסיבה אויף כללות ענין הגלות⁴.

ב. תורה זאגט א כללי⁵, אז הקב"ה מקדים רפואה למכה, שפירשו — ער גיט דעם כח אויף האבן דעם אופן הכי נעלה אין רפואה, וואס דאס איז באופן פון „לא אשים עליך"⁶: ניט נאָר איז עס א רפואה וואס העלפט מכאן ולהבא, אָדער אפילו א רפואה וואס פועלט למפרע⁷, נאָר נאָך מער: מלכתחילה „לא אשים עליך".

א. דער תענית פון עשרה בטבת איז מטעם זה, וואס „בו (אין דעם טאָג) סמך מלך בבל . . על ירושלים והביאה במצור ובמצוק"⁸, וואס דערמיט האָט זיך אנגעהויבן כללות ענין הגלות. די שפעטערדיקע מאורעות בשבעה עשר בתמוז (הובקעה העיר⁹), בתשעה באב (חורבן ביהמ"ק), און אין ג' בתשרי או ברי"ה (הריגת גדליה) זיינען געווען (בפשטות) א המשך פון דעם מצור על ירושלים.

(ויש לומר, ווי גערעדט אמאל בארוכה¹⁰, אז דאס איז די הסברה אין דעת האבודרהם¹¹ אז דער תענית פון עשרה בטבת האָט אין זיך א תוקף וחומרא לגבי די אנדערע ג' צומות, אז „אפילו ה' חל בשבת לא היו יכולים לדחותו ליום אחר מפני שנאמר בו¹² בעצם היום הזה כמו ביום הכפורים" —

(7) עפ"י מתורצת (בפשטות) קושיית הלח"מ (הל' תעניות שם). „י. טבת . . ה' לנו לשנותו ליום אשר סמך צר ידו על העיר בחרבן בית שני דחמיר לך (כמו שמתענין בי"ז תמוז ולא בט' תמוז) — כי שאני עשרה בטבת שענינו התחלת כל הפורעניות, וההתחלה גדולה היא מבית ראשון דוקא.

(8) יומא כא, ב.

(9) כידוע שבכ"ז ענינים אין גלות מצרים בכלל הגליות — שאינם אלא ארבע. והרי ה' לפני מית, ורק במית נהיית לעם להיא וכו' (ראה תבא כז, ט ברכות סג, ב). וראה ו, ז וברבינו בחיי שם. יתרו יט, ה"ו. ועוד). ואכ"מ.

(10) ראה מגילה יג, ב. מדרש לקח טוב שמות ג, א.

(11) בשלח (טו, כו) וברשיי שם (לפי פשוטו).

וראה ברכות ה, א.

(12) ראה צפתי לרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב

בסופה.

(1) לשון הרמב"ם הל' תעניות פ"ה ה"ב. וראה מ"ב כה, א"ב: ירמ"י נב, ד"ה: יחזקאל כד, ב (וראה לקו"ש ח"כ ע' 527 הערה 21).

(2) ראה לקו"ש חט"ו ע' 421 הערה 82.

(3) ראב"ע זכרי' ח, ית. רד"ק שם ז, ה. ב"י לטאור"ח סו"ס תקמט בשם רבינו ירוחם.

(4) לקו"ש חט"ו שם. ח"כ ע' 354. וראה עדי"ו שרית שואל ומשיב מהד"ק ח"ג סקע"ט.

(5) הל' תעניות, הובא בב"י לטאור"ח סתק"ג. וראה לקו"ש חט"ו שם ע' 420 הערה 78. ח"כ שם הערה 29.

ולהעיר, שגם לפי ההלכה (שו"ע אורח חתק"ג סי' ג) ש"כ ד' צומות הללו אם חלו להיות בשבת נדחין

— ישנה חומרא בעשרה בטבת לגבי שאר הצומות, שרק הוא אפשר לחול בערב שבת (מג"א שם סק"ה)

(כקביעות שנה זו), ואז משלימין עד צאת הכוכבים גם אם התפלל תפלת ערבית של שבת מבע"י (רמ"א אורח חיים ס"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ב).

אורח חיים ס"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ב).

(6) יחזקאל שם.

ג. דער ביאור בזה:

די פעולה פון א מצור בפשטות איז — אז „אין יוצא ואין בא“¹⁶, קיינער פון דער באלאגערטער שטאט קען נישט ארויס-גיין, דהיינו אז ס'איז א מצב וואו אלע מוזן בלייבן צוזאמען אין דער זעלבער שטאט

און קיין „פרעמדער“ נישט פון תושבי העיר קען נישט אריין — ס'איז דארט נאך אידן

פון העיר ירושלים, וואס ענינה איז — „עיר שחוכרה לה יחידיו“¹⁷, זי איז מחבר ומאחד אלע אידן.

נאך מער: דער ענין פון ירושלים איז (ווי אנגעדייטעט אין איר נאמען) — ירא שלם¹⁸, שלימות היראה. און ווי עס שטייט אין ראשונים¹⁹, אז ירושלים האט משפיע געווען יראת שמים אויף די אלע וואס פלעגן דארט קומען און האבן גע-זען די עבודה במקדש כו', און דאס איז ביי זיי פארבליבן אויך נאך זייער אומ-קערן זיך אהיים.

דער מצור אויף ירושלים ברענגט צו דעם, אז נישט נאר זאלן אלע אידן זיין באחדות, נאר נאכמער, אז אט די אחדות זאל זיין אין אן ארט פון „שלימות היראה“ — אן אחדות וואס איז מיוסד אויף תורה ומצות וקדושה²⁰.

דערפון איז אויך פארשטאנדיק, אז אויך בנוגע דער „מכה“ פון גלות איז הקב"ה מקדים רפואה למכה: נאך איידער עס האט זיך אנגעהויבן דער ענין הגלות [וואס דאס איז געווען, כנ"ל, בעת אז „סמך מלך בבל . . על ירושלים“] האט דער אויבערשטער שוין אנגעוויזן אין וואס עס באשטייט די „רפואה“ און אינעם אופן פון „לא אשים עליד“.

די חז"ל זאגן²¹ אז די סיבה אויף דעם תוקף ואורך פון גלות זה האחרון (ביז אז „לא נתגלה קצם“) איז דער ענין פון שנאת חנם. ועפ"ז פשוט אז די „רפואה“ (גאולה) אויף גלות, איז דער היפך — אהבת חנם, אהבת ישראל, ובשלימותה אחדות ישראל;

און אויך בנוגע צו חורבן בית ראשון וואס איז געווען (נישט מצד סיבה הנ"ל, נאר) צוליב די ג' עבירות פון ע"ז גילוי עריות ושפיכת דמים²², איז דאך אבער ידוע וואס חז"ל זאגן²³, אז אפילו ווען אידן זיינען ר"ל עובדי ע"ז, איז אויב זיי זיינען באחדות קען קיינער נישט האבן קיין שליטה אויף זיי

— דארף מען לפ"ז זאגן, אז נאך איידער עס האט זיך אנגעהויבן די „מכה“ פון גלות, איז אין דעם „מצור“ גופא (סמך מלך בבל) האט דער אוי-בערשטער געגעבן דעם כח אויף שלום ואחדות — מקדים רפואה למכה.

(16) ל' הכתוב — יהושע ו, א.

(17) תהלים קכב, ג. ולהעיר מירושלמי (עה"פ)

חגיגה פ"ג ה"ז. וראה חגיגה כו, א.

(18) תודיה' הר — תענית סז, א (וראה ב"ר פנ"ו,

י ובשרשי ומת"כ שם). וראה לקו"ת ר"ה ס, ב. ועוד.

(19) תודיה' כי מציון — ב"ב כא, א (בשם הספרי.

וראה לקו"ת חט"ו ע' 234 שוה"ג להערה 47. ושי"נ.

רשב"ם ראה יד, כג.

(20) ראה בארוכה תריח שם (עג, ג ואילך)

שאמיתית ענין האחדות הוא בקדושה דוקא.

(13) יומא ט, ב ובחדא"ג מהרש"א שם. לקו"ת

מסות פו, א. ועוד.

(14) יומא שם.

(15) ב"ר פל"ח, ו. ושי"נ. וראה תריח נח ד"ה

ויאמר גר עם אחד גר. תריח שם ד"ה ויהי כל הארץ.

ובתריח שם (סד, סע"ב) שמכיון שבבית ראשון ה'

בהם שלום ואחדות יותר להם ה' והחזירם ל' שנה.

התשובה²³, וואס דורך דעם, זכרון פון די דברים וואס האבן גורם געווען, אותן הצרות — „נשוב להטיב“²³.

איז פארשטאנדיק, אז עשרה בטבת דערמאנט א אידן לכל לראש, אז דער וועג צו מבטל זיין, „אותן הצרות“ איז דורך — אהבת ישראל ואחדות ישראל, אז אלע אידן דארפן זיך איינשליסן צוזאמען, ביז אין אן אופן פון „חברה לה יחדיו“: און מיט אן אחדות וואס איז פארבונדן מיט שלימות היראה ובית המקדש (הפנימי — ושכנתי בתוכם) — מיוסד אויף תורה ומצותי.

און דעמאלט וועט זיין דער ביטול הצומות²⁴, און נאך מער: זיי וועלן נתהפך ווערן „להיות יום טוב“ וימי ששון ושמחה²⁴;

און וויבאלד אז די „ירידה“ פון עשרה בטבת איז גרעסער ווי די אנדערע צומות (כנ"ל סעיף א), וועט אויך די עלי' זיין גרעסער — אז ער וועט זיין אין א מדרגה פון „עצם היום הזה“ בדוגמא צו יום הכפורים למעליותא — שבת שבתון וואס איז העכער פון שבת²⁶, „העשירי“²⁷ יהי' קודש²⁸.

(משיחת עשרה בטבת תשמ"ג)

די התחלה פון ענין הגלות איז גע- ווען באופן אז די „מכה“ גופא האט גע- דארפט גורם זיין די „רפואה“. ואדרבה: די „רפואה“ איז קודם המכה: דער ענין האחדות וואס דער מצור איז גורם, הויבט זיך אן ובגלוי באלד ביים אנהויב פון דעם מצור, נאך איידער מען הויבט אן פילן די „מכה“ (און צרות) פון דעם מצור, ועאכ"כ פאר עס קומט די מטרות האויב איז דעם מצור — דאס איינעמען די שטאט.

ועפ"ז — איז מובן²¹ דער אויסדרוק ביי דעם מצור, שאינו רגיל כלל: סמך מלך בבל — פון שורש פון סמיכה און הילף²².

און נאך מער: דאס איז ניט געווען א מצב אין וועלכן אידן האבן זיך אריינגעשטעלט בבחירתם, נאר נבוכדנאצר האט מכריח געווען אידן צו געפינען זיך אין א מעמד ומצב וואס האט בדרך יטבע גורם געווען און געבראכט אחדות ישראל אין ירושלים צוזאמען מיטן בית המקדש און דאס זאל מבטל זיין דעם מצור (ביז אין אן אופן פון „לא אשים עליך“!).

[נאר מען האט דאך בחירה חפשית — האט דער מצב פון „מצור“ ניט אויפגעטאן אן אחדות (אמיתית), ובמילא האט נבוכדנאצר געקענט אויף זיי האבן א שליטה].

ד. דער ענין פון די ד' צומות איז דאך — „לעורר הלבבות לפתוח דרכי

(23) רמב"ם הל' תעניות רפ"ה. וראה שם פ"א ה"ב.

(24) רמב"ם שם ספ"ה. וראה בארוכה לקיש חט"ו ע' 413 ואילך.

(25) ראה לקיש שם הערה 14.

(26) ראה לקיש שם ע' 421.

(27) בחדשים (טבת) וגם בימי החודש (עשרה שבן) — ראה גם לקיש ח"כ ע' 528-9.

(28) בחוקותי כו, לב (וראה בכורות נח, כ. וז"ב רעא, א. בחיי ר"פ תרומה). וראה לקיש שם.

(21) ראה גם לקיש ח"כ ע' 518 ואילך.

(22) כמו סומך ה' לכל הנופלים (תהלים קמה, יד) וטו. ולהעיר מספר השרשים להרדיק ערך סמך: ענין השמות האלה. . המשען. . ויש ענין קרוב לזה הענין סמך מלך בבל. . הקירוב והסיכוב.

ויחי

באווארענען אז פרעה זאל ניט קענען אפהאלטן, ווייל ער וועט ניט צווינגען יוסף צו עובר זיין אויף א שבועה.

מ'האט שוין פיל מאל גערעדט, אז אלע שאלות וואס ווערן נתערער בלימוד פשוטו של מקרא ווערן פארענטפערט אין פירוש רש"י על התורה. איז לפיז ניט מובן: פארוואס באווארנט ניט רש"י די שאלה האמורה (וואס איז א שאלה אויך) אין דרך הפשט?

נאך מער: דער תוכן פון דעם פירוש הנ"ל ווערט טאקע געבראכט אין פירוש רש"י, אבער ערשט שפעטער — אין דעם סיפור וועגן קבורת יעקב (בפועל), אויף דעם וואס פרעה האט געזאגט יוסף „עלה וקבור את אביך כאשר השביעך“, איז רש"י מפרש: כאשר השביעך, ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך.

אבער דערפון גופא וואס רש"י זאגט דאס ניט באותו ענין נאר ערשט שפעטער לאחר הברכות וכו' — איז מוכח, אז ניט דאס איז דער טעם (לויט פרש"י) פארוואס יעקב האט משביע געווען יוסף (דאליכ, וואלט דאס רש"י גע- זאגט גלייך אויף די ווערטער „השבועה לך“).

מוז מען זאגן, אז רש"י נעמט אן אז דער טעם פארוואס יעקב האט משביע געווען יוסף איז (ניט אויף נוצן עס אלס א לחץ פאר פרעה, נאר) ווי די מטרה פון א שבועה בפשטות — צו פארשטארקן די זאך ביי יוסף גופא.

(5) כדמוכח מזה שבמקומות שלא מצא רש"י תי ע"ד הפשט כותב, לא ידעתי וכירב (תולדות כה, ה. ועוד — ראה לקושי חיה ע' 1 שהיה להערה 2). (6) ג, ו.

א. אין דער היינטיקער סדרה בת-חלתה ווערט דערציילט ווי יעקב אבינו האט גערופן זיין זון יוסף און האט אים געבעטן — „אל נא תקברני במצרים, ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם“, און אז נאכדעם ווי יוסף האט אים צוגע- זאגט „אנכי אעשה כדברך“ האט יעקב געזאגט „השבועה לי — וישבע לך“.

איז לכאורה תמוה (ווי מפרשים פרעגן): פארוואס האט זיך יעקב ניט באנוגנט מיט יוסף'ס צוזאג און פון אים געפאדערט אויך א שבועה? צי דען האט יעקב חזי חושש געווען, אז יוסף וועט ניט אויספירן זיין צוזאג?

מפרשים ענטפערן, אז די שבועה איז ניט געווען צוליב יוסף'ן (צו פארזיכערן אז ער וועט מקיים זיין הבטחתו), נאר צוליב פרעה: אזוי ווי פרעה וועט וועלן אז מ'זאל יעקב'ן מקבר זיין אין מצרים, און וועט דערפאר זוכן אפצו- האלטן יוסף'ן פון מקיים זיין בקשת יעקב — דערפאר האט יעקב משביע געווען יוסף'ן אויף דעם (און דערמיט

(1) מז, כט.ל.

(2) ראה רמב"ן, ספורנו, כלי יקר, אוה"ח ועוד (פסוק לא).

(3) ואינו דומה לשבועת אברהם למלך סדום (לך יד, כב ובפרש"י), שבועתו לאבימלך (וירא כא, כג-כד), שבועת אליעזר לאברהם (חיש כד, ג ואילך), שבועת עשו ליעקב (תולדות כה, לג) וכירב — שלא הי' האחד נאמן (בוודאות) אצל השני. וראה רמב"ן חיש ותולדות שם.

— אבל אי אפשר לימר כן בנוגע לשבועת הקב"ה [נח, כא ובפרש"י, לך טו, יח „כרת ה' גר ברית“]. וראה פרש"י חיש כד, ז. ולהעיר מפרש"י תולדות כו, לג). וירא כב, טז. ובכ"מ]. ואכ"מ.
(3) כפרש"י כאן פסוק כט (בסופו).
(4) ראה פרש"י ויגש מז, י"ד. שם, יט.